

Анастасія Пилип

студентка гр. ФФзм-21,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Ірина Сидор

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Місцеві бюджети є вагомою складовою бюджетної системи та бюджетної політики держави, вони дозволяють визначити ступінь ефективної діяльності місцевого самоврядування при виконанні ними своїх функцій і повноважень, а також впливають на стан соціально-економічного розвитку територіальних утворень. На сьогоднішньому етапі розвитку України важливим аспектом її утвердження є визначення основних засад управління місцевими фінансовими ресурсами в умовах їх значної обмеженості, формування інституційних умов для зростання ефективності бюджетного механізму та інструментів в системі регулювання міжбюджетних відносин, забезпечення самодостатності місцевих бюджетів з врахуванням впливу на них різного роду чинників.

Дотримання принципів справедливості та обґрунтованості при формуванні місцевих бюджетів, що передбачають раціональний розподіл доходів бюджетів та забезпечення достатніми обсягами фінансових ресурсів видаткової частини бюджету відповідно до визначених повноважень забезпечуватиме досягнення стійкості і збалансованості бюджетів територіальних утворень. Визначення найбільш важливих та пріоритетних напрямів використання бюджетних коштів дозволить забезпечення узгодити інтереси держави і органів місцевого самоврядування щодо надання якісних та доступних публічних послуг мешканцям громад.

Планування місцевих бюджетів є процесом, який змінюється у динаміці часового періоду та потребує постійного розвитку і адаптації до умов зовнішнього середовища. У процесі формування місцевих бюджетів має місце використання сукупності наукових методів планування і прогнозування показників бюджету з метою покращення результативності у використанні бюджетних ресурсів. В даному контексті доцільним є удосконалення системи моніторингової діяльності за соціально-економічною ефективністю здійснення видатків місцевих бюджетів з використанням якісних і кількісних індикаторів, застосування середньострокового бюджетного планування, дотримання принципу прозорості бюджетного процесу та підзвітності місцевого самоврядування громадськості регіону чи території.

Динамічні перетворення в системі місцевих фінансів потребують використання виваженого підходу до визначення раціональних методів щодо регулювання розвитку територіальних громад. На нашу думку, необхідним є запровадження сучасних інструментів фінансового забезпечення формування місцевих бюджетів, що сприятиме як ефективності, так і результативності у використанні муніципальних фінансових ресурсів та дозволить збільшити фінансовий потенціал місцевих фінансів, рівень та якість життя населення, темпи

зростання ВРП. Також вагомим завданням бюджетної політики регіонального рівня є реалізація сукупності заходів і програм у сфері зміцнення фінансової бази для розвитку людського потенціалу.

Важливими функціональними завданнями органів місцевого самоврядування є забезпечення збалансованості та стійкості місцевих бюджетів, стимулювання економічного зростання територій, удосконалення ПЦМ та середньострокового бюджетного планування місцевих бюджетів.

Особливо вагомим аспектом в удосконаленні базових засад ефективного функціонування місцевих бюджетів є визначення пріоритетних напрямів регіональної та місцевої бюджетної політики стосовно розвитку взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами, зокрема формування ефективної структури органів місцевого самоврядування; досягнення оптимального рівня розподілу бюджетних ресурсів.

Місцеві бюджети здійснюють вплив на соціально-економічні процеси і суспільні відносини в країні, а визначення оптимального рівня фінансового забезпечення дозволяє підвищити якість надання суспільних послуг та забезпечити відповідний рівень соціального захисту населення. Від результативності цього процесу залежить ефективність розвитку бюджетної системи та економіки країни в цілому.

Дослідження різноманітних підходів стосовно фінансового забезпечення діяльності місцевого самоврядування у розвинутих країнах світу дозволило виявити основні тенденції у розвитку місцевих фінансів, зокрема, дієві реформи місцевих бюджетів. Органи місцевого самоврядування значної кількості розвинутих країн світу відіграють суттєву роль у наданні суспільних послуг, активно фінансують розвиток інфраструктурних об'єктів та сприяють економічному розвитку територій. Рівень дотаційності місцевих бюджетів є обмеженим в країнах з розвинутою економікою та значно нижчим, ніж в Україні. У структурі міжбюджетних трансфертів перевага надається дотації вирівнювання, яка дозволяє органам місцевого самоврядування ефективно використовувати та перерозподіляти бюджетні ресурси. У країнах Європи на одного мешканця витрачається значно більше коштів місцевих бюджетів, ніж в Україні, при цьому в Україні питома вага видатків у структурі місцевих бюджетів, які спрямовується на виконання власних повноважень значно перевищує цей показник у розвинутих країнах.

Використання місцевих бюджетів в якості інструментів регулювання соціально-економічного розвитку окремих територій полягають у забезпеченні стійкості місцевих бюджетів, формуванні сприятливого фінансово-економічного середовища, якісного розвитку інфраструктурних об'єктів на даній території.

Вагомим напрямом регулюючого впливу місцевих бюджетів є їх роль у інвестиційно-інноваційних процесах. Фінансові ресурси місцевих бюджетів мають «...спрямовуватись на забезпечення сприятливого соціально-економічного середовища, стабілізацію та прозорість бюджетної системи, достатніх темпів економічного зростання» [3].

Рівень фінансового забезпечення місцевого самоврядування залишається одним із першочергових завдань формування місцевих бюджетів в умовах постійного дефіциту бюджетних ресурсів. Важливим в даному процесі є визначення та обґрунтування власних і закріплених доходів місцевих бюджетів.

Вагомими інструментами впливу на соціально-економічний розвиток територій є обсяг та структура власних доходів місцевих бюджетів. Враховуючи надані повноваження сільським, селищним, міським радам щодо встановлення місцевих податків та зборів, їх ставок, прийняття рішень у сфері надання пільг по сплаті податків, органи місцевого самоврядування мають можливість впливати на розвиток своїх територій. Дієві перетворення у сфері фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування шляхом активного використання фінансових методів та інструментів сприятиме зміцненню фінансової основи місцевих бюджетів. В даному контексті доцільним є удосконалення системи міжбюджетних відносин з використанням якісних і кількісних індикаторів.

Все більшого значення набуває підвищення ефективності застосування фіскальних інструментів місцевого рівня з метою збалансування дохідних та видаткових повноважень органів місцевого самоврядування, удосконалення підходів у плануванні податкових надходжень, що дозволить забезпечити зростання дохідної частини місцевих бюджетів. В даному аспекті доцільним видається подальше використання системності і послідовності в реалізації бюджетної політики децентралізації фінансових ресурсів, обґрунтування відповідної структури доходів місцевих бюджетів на різних рівнях.

Запровадження ПЦМ на місцевому рівні дозволило зосередити увагу на якісних показниках виконання бюджетних програм, які забезпечують взаємозв'язок між використаними фінансовими ресурсами та отриманими результатами внаслідок реалізації програм і заходів відповідно до стратегічних цілей соціально-економічного розвитку територій, підвищити відповідальність органів місцевого самоврядування за результати власної діяльності. Водночас, підвищення ефективності в діяльності місцевого самоврядування залежить від успішності здійснення процедур бюджетного процесу, у тому числі стосовно використання середньострокового бюджетного планування.

Формування оптимальної структури дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів, відповідність між планованими та фактичними показниками доходів місцевих бюджетів сприятиме зростанню ефективності бюджетної політики на місцевому рівні, плануванню збалансованих місцевих бюджетів, що «...підвищить рівень керованості системи управління місцевими фінансами. Враховуючи необхідність зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування, інститут місцевих фінансів має адаптуватися до інституційних перетворень фінансово-економічного середовища, циклічності економіки, динаміки і тенденцій суспільного розвитку» [4].

Таким чином, активне перетворення місцевих бюджетів передбачає їх використання у якості ефективного інструменту економічного регулювання, формування інституційних умов для підвищення рівня прогнозування і планування дохідної та видаткової частин бюджетів, управління бюджетними

ресурсами, розмежування бюджетних коштів на виконання власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, удосконалення системи міжбюджетних відносин. «Активізація фінансових можливостей місцевого самоврядування потребує дієвого використання податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць, розвиток програмно-цільового методу планування бюджету та впровадження на місцевому рівні середньострокового бюджетного планування» [3].

Серед основних напрямів підвищення та зміцнення ролі місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку територій доцільно виділити:

- визначення альтернативних джерел формування доходів місцевих бюджетів з урахуванням можливостей для фандрайзингу, державно-приватного партнерства чи іншої участі суб'єктів підприємництва у наданні суспільних послуг населенню;

- сприяння розвитку фінансово-бюджетних інститутів та механізмів з метою забезпечення зростання доходів бюджетів місцевого рівня, зокрема удосконалення системи місцевого оподаткування;

- забезпечення дієвості в управлінні місцевими фінансовими ресурсами;

- узгодження пріоритетів регіональної бюджетної політики зі стратегією соціально-економічного розвитку території;

- розширення фінансових повноважень місцевого самоврядування з одночасним посиленням їх відповідальності за досягнення визначених цілей;

- активне використання ПЦМ бюджетування, обґрунтований вибір бюджетних програм та якісне надання послуг споживачам;

- забезпечення проведення дієвого і ефективного громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в частині раціонального використання бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Бюджети громад: як добитися ефективності. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3210139-budzeti-gromad-ak-dobitisa-efektivnosti.html>
2. Горин В. П., Коваль С. Л. Проблеми ефективності та вектори модернізації фіскальної політики у галузі культури. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 19–20. С. 17–23. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/investplan/article/view/594/601>. DOI: 10.32702/2306-6814.2022.19-20.17
3. Кириленко О. П., Русін В. М. Програмно-цільовий метод бюджетування як інструмент підвищення ефективності управління місцевими фінансами. *Казна України*. 2018. № 3. С. 25–27.
4. Сидор І. П., Коваль С. Л. Фінансові аспекти функціонування територіальних громад: теоретико-концептуальний зріз. *Економічні студії*. 2021. № 1 (31). С. 130–137.